

Consuelo Preti - Victor Velarde-Mayol: Fodor

Přeložil Martin Kanovský. Albert Marenčin - Vydavatelstvo PT,
Bratislava 2005, 111 s.

Jerry Fodor je jedním ze současných amerických znalců operní scény. Vedle této role vystupuje také na scéně filosofie mysli, na níž jeho jasný a zřetelný tenor, snadno zvládající ideové výšky i smyslové hloubky, nezaměnitelným způsobem předvádí již přes 40 let své filosofické kreace, z nichž 11 nejdůležitějších, jakými jsou např. *Jazyk myšlení*, *Modularita mysli* nebo *Psychosémantika*, se nesmazatelně vryly do mysli filosofických, psychologických či kognitivních teoretiků.

Svého teoretického věhlasu dosáhl Fodor zdánlivě tím nejprostším způsobem – svým dobře odůvodněným přesvědčením, že jak operní, tak reálné postavy myslí a jednají podle svých přání a přesvědčení a že jediný rozdíl mezi nimi jen ten, že zatímco mysl operních postav je odvozená, fiktivní, mysl reálných postav je původní, reálná včetně všech jejích přání, žádostí, přesvědčení, věr, citění, vnímání a dalších tzv. propozičních postojů, za nimiž se ozývá mohutný chór karteziánských cogitationes. Takový názor na lidskou mysl, který Fodor záměrně sdílí se zdravým, běžným rozumem lidí, není ovšem snadné v současné analyticky orientované filosofii mysli, přesycené funkcionalismem, instrumentalismem, konekcionismem či eliminativismem, zastávat. Vyžaduje nejen hluboké znalosti lidské mysli a jejích teorií, ale i určitou techniku a dovednost v argumentaci. Nic z toho Fodorovi nechybí, navíc své znalosti i techniku dokáže uplatnit způsobem, který by dovedl vzkřísit mysl k životu i v té nejabsurdnější zombie.

O myšlenkovém světě tohoto význačného představitele „materialistického mentalismu“ v současné filosofii mysli se nyní dostává do rukou čtenáře zdařilá monografie od znalců Fodorova díla Consuely Preti a Victora Velarde-Mayola ve výborně česky srozumitelném slovenském překladu Martina Kanovského. Slovensko-český čtenář (resp. student, neboť pro něj byla původně kniha napsaná) má tak jedinečnou příležitost se seznámit přehledným způsobem s pojetím lidské mysli, jež Fodor zastával ve svém, dalo by se říci, klasickém období. Kniha je rozdělena do čtyř kapitol, z nichž Preti pojednala první dvě kapitoly *Jazyk myšlení* a *Význam a filozofie mysli*, zatímco Velarde-Mayol napsal zbylé dvě kapitoly *Modularita mysli* a *Kognitivní architektura*. Kapitoly sledují výklad základních Fodorových děl: *Jazyk myšlení* (kap. 1), *Psychosémantika* a *Teorie obsahu* (kap. 2), *Modularita mysli* (kap. 3), k nimž se v poslední kapitole přidružují ještě výklady některých Fodorových článků, které napsal s jinými autory, jako je Z. Pylyshyn a B. MacLaughin.

Stranou tedy zůstává výklad děl publikovaných od konce 90. let, v nichž Fodor svůj klasický obraz myslí poněkud modifikoval, jak již napovídají některé jejich tituly, jako je *Tak mysl nefunguje* a *Humeovské variace*. K pochopení Fodora napomáhá také členění samotných kapitol, z nichž každá zahrnuje vedle hlavního obsahu též výstižný úvod a shrnující závěr.

Ve stručnosti lze nastítnit obraz Fodorova pojetí myslí podaný oběma autory následovně: Co se samotné myslí týče, mysl je reálná entita, která je složena ze schopností, tj. kompetencí, z nichž autoři pojednávají jen o kognitivních kompetencích, tj. kompetencích myslí reprezentovat svět a jiné myslí. Kognitivní kompetence mají modulární (modul je v podstatě vrozená, doménově specifická a informačně uzavřená jednotka, např. vnímání tvarů nebo jazyk) a nemodulární povahu (např. centrální systém vytvářející přesvědčení) a jejich performance je kauzální. Architektura myslí je navržena takovým způsobem, aby mohla být mechanicky modelována, a to jedině Turingovým strojem. Lidská mysl tedy vylučuje např. své konekcionistické modelování.

Co se týče samotného myšlení myslí, myšlení má representační povahu a probíhá po formální, tj. syntaktické a obsahové, tj. sémantické stránce v propozičních postojích. Autoři zdůrazňují tři hlavní teze této „hypotézy jazyka myšlení“: „... naše myšlienky sú štrukturované ako vety [tj. propozicionálně - JN]; pojmy, z ktorých sa naše myšlienky skladajú, sú vrodené; najlepším modelom procesu myslenia, teda vrodeneho systému reprezentácií, štrukturovaných ako vety, je komputačný model [tj. Turingova stroje - J.N.]“ (s. 6). Výklad těchto tezí je loajální vůči Fodorovi; případné námítky proti nim se buď neberou v úvahu vůbec - to se týká např. pragmatistických námitek vůči mentálním či kognitivním reprezentacím jako takovým - anebo jsou vykládány z Fodorových pozic. Nejvíce patrné to je asi např. tehdy, když autoři odmítají s Fodorem konekcionistický model myslí nebo externalistické pojetí obsahu myšlenek, neboť jak schopnost konekcionistických modelů učit se novým mentálním strukturám, tak kladení myšlenkového obsahu, a tedy i jeho příčin mimo mysl, ohrožují racionální podstatu Fodorovy koncepce myšlení. Ta spočívá jednak na produktivitě, systematickosti a kompozičnosti myšlenek (viz např. oddíl *Klasická versus konekcionistická architektura*, 91 - 104) a jednak v její kauzální, myslí inherentní povaze (viz např. oddíl *Metodologický solipsizmus a užší obsah*, 46 - 49). V protikladu k empiristickému názoru, je tedy podle autorů a Fodora naše mysl schopna vyprodukovat sama od sebe nejen větu „Mária miluje Jána“ z věty „Ján miluje Máriu“, ale i systematicky myslet jednu z těchto vět tehdy a jen tehdy, když je schopna myslet druhou z těchto vět, a navíc kompozičně složit z těchto vět složenou větu „Ján miluje Máriu a Mária miluje Jána“ tak, že větu „Ján miluje Máriu“ lze syntakticky a sémanticky odvodit z takto složené věty. Samozřejmě, že Ján, aby

mohl milovat Máriu, musí mít o ní nějaké informace, které v sobě sám není schopen nalézt, a musí je proto získat z vůči své mysli vnějšího okolí. Tyto informace však nijak neovlivňují racionální strukturu mysli.

Autoři tedy rýsují v podstatě strukturalisticko-racionalistický obraz Fodorovy mysli: Mysl vlastní autentické mechanické struktury, které determinují její myšlenkově-poznávací funkce. Vnější kauzální působení na mysl se týká jen jejích informačních obsahů, nikoli jejích forem. Podle starobylého příměru lze ilustrovat tuto koncepci následovně: Stejně jako z malého jádérka vyroste sama od sebe celá jablona i s dalšími jablíčky jen za pomoci vnějších fyzických podmínek, stejně tak z několika mysli vlastních pojmů vyrostete celý strom poznání včetně jeho plodů jen za pomoci mysli vnějších informačních podmínek.

Těsné spojení myšlenkových struktur mysli s Turingovým strojem, jak ho podávají autoři, se však zdá být charakteristické pro klasické období Fodorovy koncepce mysli člověka. Později, když se Fodor začal zabývat mj. abdukcí, se mu zřejmě začala jevit stavově-lokální povaha Turingova stroje jako překážka pro modelování stavově-globálního charakteru abdukce. Navíc, globalita abdukce není natolik dobře strukturalizovaná, aby mohla být podle Fodora syntaktická, a tudíž ani mechanizovatelná. Žádný člověk myslící jako stroj nebude přece považovat za dobrý např. tento úsudek: „Všechny labutě na Vltavě v Praze jsou bílé“; „Tato labuť na Máchově jezeře je bílá“; ergo „Tato labuť přiletěla na Máchovo jezero od Vltavy z Prahy“. A jelikož je abdukce jedna s podstatných metod našeho běžného myšlení, je to pro Fodora, jakožto neúprosného obhájce zdravého rozumu, znamením toho, že dosavadní stroje nemají zdravý rozum. Toto druhé dějství, které by líčilo Fodorovu cestu od strojní povahy zdravého rozumu k jeho nestrojní povaze, resp. cestu, na níž stroj ztrácí zdravý rozum, však v recenzované monografii již nenalezneme. Nicméně i tak lze tuto práci doporučit jako znamenitý úvod do jedné ze současných racionalistických koncepcí lidské mysli.

Jaká škoda, že takovou chválu nemůžeme pět také na vnější, technické provedení samotné práce! Ta se dostává do rukou čtenáře v podobě brožury, jejíž listy již nedrží pohromadě tak dobře jako výklad jejích autorů, zatímco některá její písmenka jsou natolik soudružná, že by je ani vynikající analytické schopnosti autorů nedokázaly od sebe odlišit. To by se snad dalo omluvit tím, že vydání této brožury podpořily pouze Fund for Central and East European Book Projects z Amsterdamu a Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky. Co bychom však neměli omlouvat, je západoevropské kultuře cizí zlozvyk, který se zahnížil zejména v českých filosofických vydavatelstvích a jemuž, jak se zdá, podlehli také i na Slovensku, a jímž je vydávání knih, zejména v té jejich brožované podobě, bez jmenných nebo věcných rej-

stříků. První větší seznámení s Fodorovou filosofií jak na Slovensku, tak v Česku, si zaslouží rozhodně lepšího zacházení.

Jiří Nosek

Marta Vlasáková: *Bernard Bolzano. Cesta k logické sémantice.*

Filosofia. Praha 2005, 108 s.

Monografie Marty Vlasákové je osvěžujícím stručným úvodem do studia logických názorů Bernarda Bolzana v kontextu novější logické sémantiky (jde o publikaci autorčiny disertace).

Knížka začíná kratičkým historickým úvodem (*Historicko-biografické pozadí*) a je z větší části deskriptivní. Jde vlastně o výklad a kritický rozbor prominentních koncepcí z prvních dvou svazků Bolzanova *Vědosloví* (*Wissenschaftslehre*, Sulzbach 1837, dále jen WL). Autorka se zabývá především následujícími pojmy vyloženými Bolzanem ve WL: věta o sobě; pravda o sobě; názor, představa a pojem o sobě (jejich vnitřní vlastnosti, především obsah a rozsah); analytická věta, pojmová věta, slučitelnost, logické vyplývání (tj. Bolzanova odvoditelnost).

V kapitolách *Základní pojmy* (dále jen 1. kap.), *Bolzanovo pojetí pravdy a korespondenční teorie* (dále jen 2. kap.), *Pojmy a názory* (dále jen 3. kap.) a v kapitole *Variace představ* (dále jen 5. kap.) převažuje výklad nad kritickým rozbořem; dá se říci, že tyto kapitoly mají čtenáře obeznámit se základními Bolzanovými logickými koncepty (včetně nezbytného minima metafyzických), bez nichž by pro předem nepoučeného čtenáře byly nepřístupné kritické kapitoly *Obsah a rozsah představy* (dále jen 4. kap.), *Analytické věty* (dále jen 6. kap.) a *Logické vyplývání* (dále jen 7. kap.).

Marta Vlasáková zřejmě (podle bibliografie) pracovala s prvním vydáním WL z osobní knihovničky prof. Materny. Vycházela téměř výhradně z primárního textu a prakticky nechala stranou současnou (obsáhlou zahraniční) bolzanovskou literaturu včetně kritického vydání WL (Jan Berg, Hrsg.: ⁵1985-2000, 12 Bde. = Gesamtausgabe 1, Bde. 11/1-14/3).¹

¹ Bernard Bolzano - Gesamtausgabe, Hrsg. von Eduard Winter†, Jan Berg, Friedrich Kambartel, Jaromír Loužil, Bob Van Rootelaar: Fromman-Holzboog, Stuttgart-Bad Canstatt, seit 1969, E [Einleitungsbände], 1 [Schriften], 2A [Nachgelassene Schriften], 2B [Wissenschaftliche Tagebücher], 3 [Briefwechsel], 4 [Dokumente].